

DEN FREMSTE BIBELOMSETJAREN?

"-Språkprofessoren og den fremste bibelomsetjaren her i landet, Alexander Seippel, var setesdøl, og han kjende seg som setesdøl heile livet. Difor bør arkivmateriale etter han kome tilbake til Setesdal, seier språkprofessor Sylfest Lomheim til Setesdølen <01.02.22>." "Han nøler ikkje med å kalle han den fremste av mange som har prøvd seg som bibelomsetjarar her i landet. Seippel gjorde storparten av omsetjingsarbeidet med det som i si tid vart kalla Indrebø-bibelen, den fyrste nynorskbibelen for temmeleg nøyaktig hundre år sidan." (1921-versjonen, redigert av Gustav Indrebø, kalles gjerne Seippel-bibelen - 1938-versjonen går under navnet (Ragnvald) Indrebø-bibelen.)

"As long as the Bible has been translated, the translators have taken into account the receptor, who can only understand the message if it is rendered in his own language." Men:

"Formerly the central question was what one translated. Today the central question is for whom is one translating. The attention is shifting from translating into the English language to translating for English-speaking people." (Jakob van Bruggen; The Future of the Bible; pp.69.29)

Som Seippels "Hovedværk maa ... regnes hans i stilistisk Henseende mønstergyltige Oversættelser til Landsmaal af Bibelske Skrifter." (Salmonsens konv. leks.)

Dag Jørgen Høgetveit; februar 2022

Om noen skriver deg et brev på et, for deg, uforståelig utenlandsk, og ditt liv avhenger av brevets innhold - hva er du da opptatt av? At en oversettelse er så presis som mulig; evt. med forklarende noter? Eller at prioriteten er lagt på å gjengi tekstens 'mening', slik den eller hin oversetter oppfatter den, på et enkelt tilgjengelig heimespråk?

"I Alexander Seippel nådde norsk bibeloversettelse det høyeste som noen gang er prestert. Nå først flyttet Guds ord "heim i Stova til Folk" (Hognestad), fordi hans program var å gjøre bibelmålet "so folkelegt som råd var; difor satte eg meg fyr at eg inkje ville skrive ei setning som eg inkje visste eller trudde at ein norsk bonde kunde segja". (Åge Holter; Det norske bibelselskap gjennom 150 år (1966); s.462)

På den annen side står Bibelens selvitnesbyrd (Michael Marlowe; Against the Theory of 'Dynamic Equivalence'; ch.s 3.13.11): "... the inspired authors of the New Testament favored literal translation, with Hebrew idioms and all carried straight over into Greek. And why? Undoubtedly they believed that there was something significant in every word of the Scripture, as do some of us today. In any case, the Bible was certainly not written in idiomatic and colloquial Greek, as some defenders of dynamic equivalence have claimed. A truer estimate is made by E.C. Hoskyns: "The New Testament documents were, no doubt, written in a language intelligible to the generality of Greek-speaking people; yet to suppose that they emerged from the background of Greek thought and experience would be to misunderstand them completely. There is a strange and awkward element in the language which not only affects the meanings of words, not only disturbs the grammar and syntax, but lurks everywhere in a maze of literary allusions which no ordinary Greek man or woman could conceivably have understood or even detected. The truth is that behind these writings there lies an intractable Hebraic, Aramaic, Palestinian material. It is this foreign matter that complicates New Testament Greek.... The tension between the Jewish heritage and the Greek world vitally affects the language of the New Testament.""

"When the translators of the early English versions could find no exact equivalent for the original words, they did not settle for the "closest natural equivalent," but instead borrowed words from Greek and Latin, or coined brand new words in English. Among the many words that Wycliffe introduced (mostly from

Latin and French) were "female," "childbearing," "affliction," "consume," "horror," "problem," "zealous," "contradiction," "glory," "treasure," "liquid," "mystery," "interpretation," "doctrine," "argument," "adoption," "liberty," "crime," "conscience," and "quiet." Tyndale introduced "Passover," "scapegoat," "atonement," "beautiful," "brokenhearted," "busybody," and "ungodly." The same is true of idioms. Most people do not realize how many Hebrew idioms have become naturalized in English by means of literal renderings in Bible versions. One study of Tyndale's version of the Pentateuch concludes that his procedure was to reproduce literally "such Semitic idioms as approved themselves to him as easily understood and more vigorous than paraphrase."

B.F. Westcott observes that Tyndale "felt, by a happy instinct, the potential affinity between Hebrew and English idioms, and enriched our language and thought forever with the characteristics of the Semitic mind." As Gerald Hammond says, "the Renaissance Bible translator saw half of his task as reshaping English so that it could adapt itself to Hebraic idiom."

"... we would maintain that the entire purpose of a translation is to present accurately in another language what was said in the original. If this requires words and expressions that the reader does not use every day, then so be it. As Vern Poythress says. "... Passive competence ... They can read and understand sentences that they themselves would never think of producing. ... In Bible translations, passive competence on the part of the potential readers is the important factor. The translators must consider whether readers will understand what the translators write, not primarily whether readers use the very same language in their own speech. Constructions that are less common, but still natural and intelligible, can safely be employed in communication. And then the conclusion follows: these less common constructions need to be employed whenever their employment results in greater accuracy."

Men Heinrich Julius Manfred Alexander Seippel sette seg "fyr at eg inkje ville skrive ei setning som eg inkje visste eller trudde at ein norsk bonde kunde segja."

"Presten og læraren Torleiv Homme vende seg ein gong til Seippel med eit teologisk tolkingsspørsmål i Gamlestamentet. "Det hev eg inkje greie paa, for eg er sprakmann", skreiv Seippel som svar." (Sylfest Lomheim i Aasulv Lande, Lomheim og Gunnar Stubseid; Sjønna på Elbursfjell; Alexander Seippel - lævet og livsverket; s.111) Og vi kan vel, ikke urimelig, sammenholde Seippel med Luther (van Bruggen p.45-6):

"Luther opposed Erasmus precisely at this point: That the pure philologist should be the translator of Scripture. Luther also translated the Bible, but he did not ground his right to act as translator on his knowledge of the original languages, but rather on the theological insight into Scripture that the Lord had given him. Luther believed that the translator needed grace to understand the Bible. For example, the scholar who does not necessarily understand certain Psalms to be Messianic or prophetic of the Lord Jesus Christ may choose alternative readings that obscure the Messianic meaning. It is Christ who opens the eyes of the translator to the meaning of Scripture. This does not mean that the translator receives an inspiration similar to that received by the original authors, but it does point up the fact that philology alone is not enough. Translators invariably must interpret, and godly interpretation requires the ministry of the Holy Spirit."

"Luther treasured the work of linguists, but he believed that Bible translating demands faith and a deep understanding of the Scriptures as a whole.

The viewpoints of Erasmus and Luther were really an intensification of those held before by Jerome <Hieronymus> and Augustine. Erasmus extended Jerome's position to a belief in an antidogmatic and independent philological translation. Luther emphasized Augustine's belief that spiritual insight must underlie a translation."

Lomheim (s.113): "Seippels syn var ikkje nytt. Men det var nytt i hans samtid. Seippel står for eit tidsskilje i bibelomsetjinga fordi han, på norsk folke- måls grunn, tok opp att tradisjonar frå tidleg katolsk tid, og først og fremst tradisjonen etter den klassiske sankt Hieronimus, den første store bibelomset- jaren frå rundt 400 etter Kristi fødsel. Han hevda nettopp at me skal omsetja "meining for mening, ikkje ord for ord", og når det gjeld tolkning, skal me "sjå i djupna, ikkje på overflata". (Ref ikke angitt)

Åge Holter skriver (i festskriftet Kirkens arv - kirkens fremtid (1968) s.155. 158-9) om den "hellige ærefrykt for det evige og inspirerte ord som står bak mange bokstavelige oversettelser av Bibelen. Hieronimus skjelnet således skarpt mellom det å oversette profan litteratur og sakral. For den første gjaldt rege- len: Non verbum e verbo, sed sensum de sensu. Selv har jeg alltid oversatt slik, skriver han, etter meningen og med respekt for den beste latinske syntaks, "med unntagelse av Den hellige skrift, hvor selv ordenes rekkefølge er et mys- terium".

"... å søke seg fram til en dynamisk ekvivalens istedenfor en formal: ikke sam- me slags assosiasjoner som på originaltekstens tid og etter dens språklige mo- dell, men tilsvarende assosiasjoner som i vår egen tid og med våre idiomer. Det er hva nyere bibeloversettelser mer og mer prøver, i takt med teori og pr- aksis hos moderne linguister ... Faren ved en slik metode er åpenbar. Den kan uttrykkes med en berømt bibeloversetters ord, Hieronimus: "Den av oversetteren liksom fangne mening (quasi captivos sensus) blir med seierherrens rett (iure victoris) overført i hans eget språk." Mot den totale underkastelse under ori- ginalens bokstav står her den suverene bemektigelse av originalens mening. I- stedenfor den ydmyke holdning som lar hjemmespråket føye seg for den fremmede åndsmakt i originalteksten, er det her tale om å erobre det fremmede for å gjøre det til sitt eget. Men kan "seierherrens rett" gå sammen med vilje til lojalitet og respekt overfor det erobrede tankegods?"

'Meningen' i en tekst befinner seg ett sted - i ordlyden. Endre ordlyden etter oversetters forogdtbefinnende, og meningen ble ofte en annen; stundom klarere men feil.

Når tidlig-katolske Hieronimus i tolkning vil "sjå i djupna, ikkje på overflata", er vi vel tilbake til Origenes i Alexandria; "When we come to Origen, we speak the name of him who did the most of all to create and give direction to the forces of apostasy down through the centuries. It was he who mightily in- fluenced Jerome, the editor of the Latin Bible known as the Vulgate." "Origen had so surrendered himself to the furore of turning all Bible events into al- legories that he, himself, says, "The Scriptures are of little use to those who understand them as they are written."" (Benjamin G. Wilkanson; Our Autho- rized Bible Vindicated (in David Otis Fuller; Which Bible?; p.192))

Du kan begå en heller fri overføring av en roman fra et språk til et annet - romanen ble muligens bedre, endog om det ble avvik fra forfatterens ståsted og uttrykksform. Er originalen mer av et 'kunstverk', bør kanskje oversettelsen fremstå lignende - en grad av gjendiktning kan være ønskelig. Enn om dokumentet ikke er en roman, men en teknisk håndbok eller en internasjon- al avtale eller den allvitende skapers skriftlige meddelelse til sin (falne) skapning vedrørende historie, lære og liv og evig salighet?

Lomheim (s.112): "I Noreg har det tradisjonelt vore to måtar å omsetja Bibelen på, og dei har veksla om å vera den dominerande. Dessverre var det, som Tone Formo peikar på (Rindal, Egeberg, Formo 1998:253), den galne måten å omsetja Bibelen på som rådde grunnen frå 1600 og fram til 1900. Metoden gjekk ut på å omsetja Guds ord slik det stod - "slik Gud hadde sagt det", altså ord for ord. Alle som har arbeidd med omsetjing, veit at ei slik tilnærming til den vanske- lege oppgåva det er å føra over ein bodskap frå eit språk til eit anna, fører heilt gale av stad. For som Formo skriv: "I praksis er det å oversette Bibelen ikke annerledes enn å oversette andre tekster". Berre endå meir vanskeleg,

kunne me leggja til.

Alexander Seippel representerer utan tvil det tydelegaste brotet med denne forkastelege omsetjingstradisjonen i vår historie om bibelspråk. Han allminneleggjorde bibelomsetjinga på den måten at han stilte ho på linje med anna omsetjingsarbeid og sette like harde krav til stilistisk likeverd og klårleik og funksjon i bibeltekstane som i skjønnlitterære tekster."

Javel. D"en galne måten", "denne forkastelege omsetjingstradisjonen", den reformatoriske oversettelsestradisjonen som i Norge "rådte grunnen frå" Resen i 1607 og langt på vei inntil 1978 – denne er årsak til at en oversettelse til forskjellige språk kan fremtre ytterst gjenkjennelig; Luk.1,12: "... he was troubled <av gr. tarasso; opprøre, bringe i uro, oppvige, skremme, forvirre>, and fear <av gr. fobos; frykt, ærefrykt> fell upon him" (KJV/AV 1611); "... blev han forferdet, og frykt falt på ham." (N030) (Og legg merke til hvordan frykten både i engelsk og norsk er noe som 'faller på' ham; slik blir det når man følger originalteksten. Uforståelig norsk? Nei.)

Jf. 1938-versjonen: "... stokk han, og det kom ei otte yver han." Og slik kan Sakarias' reaksjon på engelen mulig oppfattes – men det er altså ikke det som står skrevet.

Lomheim igjen (s.111-2); "... det er fleire nærlesingar som gjer at me trur på Seippels språklege truskap. I juleevangeliet skriv Seippel slik om Josef, etter at han har sett seg føre å skilja seg fra Maria i det stille: "Men best som han hadde raadt seg til dét, synte Herrens engel seg fyr han i draume, og sa: Josef, Davids son, ver inkje rædd aa taka Maria, festarmøyi di, heim" (Matt 1,20). Både nynorskbielen og bokmålsbielen (og det første landsmålstestamentet frå 1880-åra) formulerer seg om lag likt her, men ulikt Seippel. For i desse står det: "Medan han no grunda på dette, synte ein engel frå Herren seg for han i draume" og "Mens han nu grunnet på dette, se, da åpenbarte Herrens engel seg for ham i en drøm og sa: Josef, Davids sønn! frykt ikke for å ta din hustru Maria til deg!"

Det er ein ganske slåande detalj, dette, sjølv om han vel ikkje er viktig reint teologisk. Språkleg er det i alle fall ein markert skilnad mellom å tenkja på noko ("grunna på") og å bestemma seg for noko ("hadde raadt seg til det"). Spørsmålet er så: Kven har rett? Seippel eller dei to andre norske biblane? Eg veit ikkje sikkert, sidan eg ikkje er kunnig i gresk og hebraisk, men eg veit sikkert at den franske Jerusalem-bibelen fra 1973 skriv nett det same som Seippel: "Alors qu'il avait formé ce dessein, voici que l'Ange du Seigneur lui apparut en songe". Eg er temmeleg trygg på at dei franske bibelomsetjarane i 70-åra ikkje kjende til Seippels formulering av kapittel 1, vers 20, men eg veit at dei er kjende for å ha arbeidd nøye med grunntekstene."

Skriver Sylfest Lomheim i 2001. (Og Bibelselskapet har i 2011 (eller allerede i 2005?) fått det til å bli "Men da han hadde bestemt seg for dette"; antagelig etter 'å ha arbeidd nøye med' en eller annen grunntekst.)

Om Lomheim hadde konsultert BS78 ville han (fremdeles) ha funnet "Mens han nå tenkte på dette"; han kunne konsultert NB88 og funnet det samme; BF97 "Mens han grunnet på dette", eller gamle KJV "But while he thought on these things" eller "Indem er aber solches dachte" (-98-utg. av 1912-Lutherbibelen). Slik står det fordi det er det som står i Bibelen. Men altså ikke hos Seippel. Eller i den katolske (kan antas, siden den engelske er) Jerusalem-bibelen. Ei heller i den katolsk-approberte BS2011.

Men i Indrebø-revisjonen (1938) er Seippel forlatt: "Medan han no grunna på dette".

"Seippels djerpe tankar om bibelomsetjing vart eigentlig først aksepterte etter debatten om bibelomsetjing i 1956, då Bibelselskapet endeleg slo fast at målet "er i første rekke en nøyaktig gjengivelse av tekstens mening og budskap". Endeleg hadde Seippels syn vunne fram på høgste autoritative hald – i det minste som ideal." Skriver Lomheim (s.113), og vi registrerer hvem Lom-

Men altså 1956:

Den norske bibelselskap er allerede i gang med Ungdomsoversettelsen under ledelse av Åge Holter - den foreligger 1959. "Bibelselskapet sa selv at UO representerer "en noe friere og lettere forståelig oversettelse av tekstens mening", og de føyer til at de "derfor <sic!> har vært nødt til å ta en mer avgjort stilling til de tolkningsmuligheter som grunnteksten byr på". Det er ingen tvil om at UO er langt mer idiomatisk <el. 'dynamisk ekvivalent'> enn N030 hadde vært. Veien mot en "friere" oversettelse var nok mer forberedt for nynorskbrukerne enn for bokmålsbrukerne". "Stiftskapellan Nils-Aksel Mjøs (Mjøs 1973) påpeker at et idiomatisk oversettelsesprinsipp langt fra ble innført av UO, slik Sverre Aalen hadde hevdet, for både Seippels <1921> og Indrebøs bibler var idiomatiske oversettelser."

"Åge Holter i Bibelselskapet innrømmet at UO mange steder parafraserte teksten. Han mente at "unødige semitismer" som at Jesus "opplot sin munn og sa" trygt kunne omskrives, men vi har "ikke helt kunnet skifte ut ord som pakt, helliggjørelse, rettfærdiggjørelse, kjød - ord som ikke bare er uforståelige for barn og unge, men også for de mange bebefremmede voksne". Mark 1,4 har det fortettede uttrykket "omvendelses dåp til syndenes forlatelse"... UO tok et svært langt skritt mot det idiomatiske: "Han ropte ut at alle skulle omvende seg og la seg døpe for å få tilgivelse for sine synder.""

"UO nådde langt ut i form av salgstall, og den nådde trolig også langt inn gjennom faktisk bruk. Den skapte mye engasjement omkring bibeloversettelse og norsk bibelspråk, både i aviser, blader og blant prester og fagteologer. Slik banet den utvilsomt vei for et friere og mer idiomatisk oversettelsesprinsipp som N078 videreførte. UO ble mye brukt i skolene, mindre i kirker og bedehus. Den staket ut en helt ny idiomatisk vei i Bibelselskapets arbeid." (Sverre Bøe i Bøe og Geir Otto Holmås; Når ordet blir norsk - Norske bibeloversettelser 1945-2011; s.107-8.113)

"I began this book <skriver Marlowe (op.cit. i siste kap.)> with the thesis that the Bible belongs to the church. But a corrupted church will naturally lead to a corrupted Bible, because its leaders will not be faithful in the stewardship of the written Word. Conversely, a corrupted Bible is a sign of a corrupted church."

Ungdomsoversettelsen kom i 1959; Ingrid Bjerkås ble ordinert prestinne i 1961; men det som idag er endt i en parodi på et kirkesamfunn samt på Bibelen (DNK/ 'Bibelen lett å lese'); det er naturligvis meget verre enn bare en parodi, det poppet ikke opp av intet omkring 1960.

Hva angår Det norske bibelselskap, kunne vi gått tilbake til Svend Hersleb og NT-revisjon i 1819 - men la bli.

"Det mest spennende ved den nye oversettelsen <NT 1904>, fra et teologisk synspunkt, var at den hadde tatt hensyn til de nye tekstutgavene av Tischendorf, Tregelles og Westcott-Hort, etter regelen: å fravike textus receptus i de tilfelle hvor disse stod sammen i valget av alternative lesemåter." "Noen liste over de mange avvik foreligger ikke. Men om vi bare holder oss til evangelienes Jesu-ord, har vi funnet utelatelser på omlag 70 steder." (Holter (1966) s.421-2)

Hort er her et 'stikkord' (som oversettelsesteoretiker Eugene A. Nida siden skal bli - men her altså grunntekstvalg).

John William Burgon (Revision Revised (1885) (in David Otis Fuller; True or False?; pp.147.161.172-3)): "At John 3:13, we are informed that the last clause of that famous statement that "No man hath ascended up to heaven, but He that came down from heaven, even the Son of Man - which is in heaven", is not found in "many ancient authorities". But why, in the name of common fairness, are we not also reminded that this is a circumstance of no Textual significance whatever?"

Shame, - yes, shame on the learning which comes abroad only to perplex the weak, and to unsettle the doubting, and to mislead the blind! Shame on that two-thirds majority of well-intentioned but most incompetent men who, finding themselves (in an evil hour) appointed to correct "plain and clear errors" in the English Authorized Version, occupied themselves instead with falsifying the inspired Greek Text in countless places, and branding with suspicion some of the most precious utterances of the Spirit! Shame, yes, shame upon them!"

"The New Greek Text which, in defiance of their Instructions, our Revisionists have constructed, has been proved to be utterly undeserving of confidence. Built up on a fallacy which since 1831 has been dominant in Germany, and which has lately found but too much favour among ourselves, it is in the main a reproduction of the recent labours of Doctors Westcott and Hort."

"Claiming to be an attempt to determine the Truth of Scripture on scientific principles, the work before us may be regarded as the latest outcome of that violent recoil from the Traditional Greek Text, that strange impatience of its authority, or rather denial that it possesses any authority at all, which began with Lachmann just fifty years ago (in 1831), and has prevailed ever since. Its most conspicuous promoters being Tregelles (1857-72) and Tischendorf (1865-72)."

Wilbur N. Pickering siterer (i The Identity of the New Testament Text IV; pp. 8.35.24) "Ernest Cadman Colwell <who> might well have been described as the dean of New Testament textual criticism in North America during the 1950s and 1960s." Colwell:

"Horts brilliant work still captivates our minds. So when confronted by a reading whose support is minimal and widely divorced in time and place, we think first and only of genealogical relationships. Hort has put genealogical blinders on our eyes..."

"The dead hand of Fenton John Anthony Hort lies heavy upon us. In the early years of this century Kirsopp Lake described Hort's work as a failure, though a glorious one. But Hort did **not** fail to reach his major goal. He dethroned the Textus Receptus."

Attende til Sylfest Lomheim (s.86): "... som det er sagt - "begynder al Folkedannelse med bibel-oversættelsen". Dette forholdet set Noreg i ei særstilling blant land me elles samanliknar oss med. Bibelen kom på svensk i 1541 og på dansk i 1550. Og det var ikkje berre Danmark og Sverige som fekk Bibelen på morsmålet som følgje av Reformasjonen; endåtil på Island, langt ute i havet i vest, hadde dei ferdig si omsetjing av Bibelen i 1584.

Dette betyr at då heile Bibelen låg føre på landsmål i 1921, må dette reknast for den første ekte norskspråklege versjonen. Bibelen på det "almindelige bogsprog", som kom i 1904, var i røynda berre ein oppnorska dansk versjon, sjølv om det på tittelbladet står "Efter ny Oversættelse udgiven af Det Norske Bibelselskap".

At einast målet åt Lomheim (og derikring) gjeld som "ekte norskspråkleg", lyt få vera hans problem - problemet hér er at 1921-utgåva ikkje held som bibelomsetjing og at (NT-)omsetjinga fra 1904 ikkje heldt i grunnteksta. (Og kva NT-grunntekst nytta Seippel?)

Fem hundre år etter Reformasjonen vantar framleis ei kvalifisera norsk bibelomsetjing - det glapp ved grunntekstvalet for NT1904 og det har sidan på noko ymse vis halde ved å mislukkast.